

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

**KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA**

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

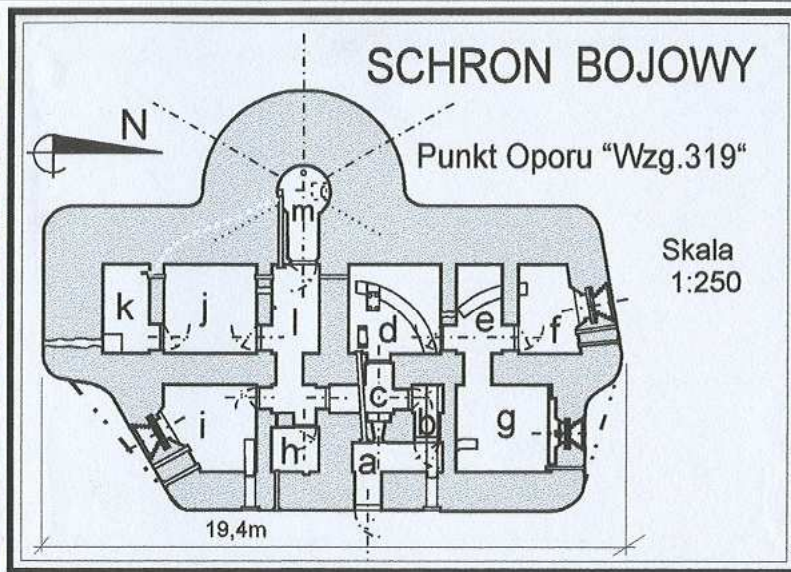
1. *Obiekt*
Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk" Punkt Oporu "Wzgórze 319" –
CIEŹKI SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

2. *Czas powstania*
1937 -1938 r

3. *Miejscowość*
**RUDA ŚLĄSKA –RUDA
POŁUDNIOWA**

Widok od pd. – zach.

4. *Adres*
Schron położony w Rudzie Śląskiej Bielszowicach ok.100m na pn. – zach. od cegielni przy ul. Cynkowej 50 nr hipoteczny dz. Nr 519 KW 8626

4. *Przynależność administracyjna*
województwo Śląskie
powiat grodzki Ruda Śląska
gmina miasto Ruda Śląska

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*
Bielschowitz, Kolonie Schwarzwald

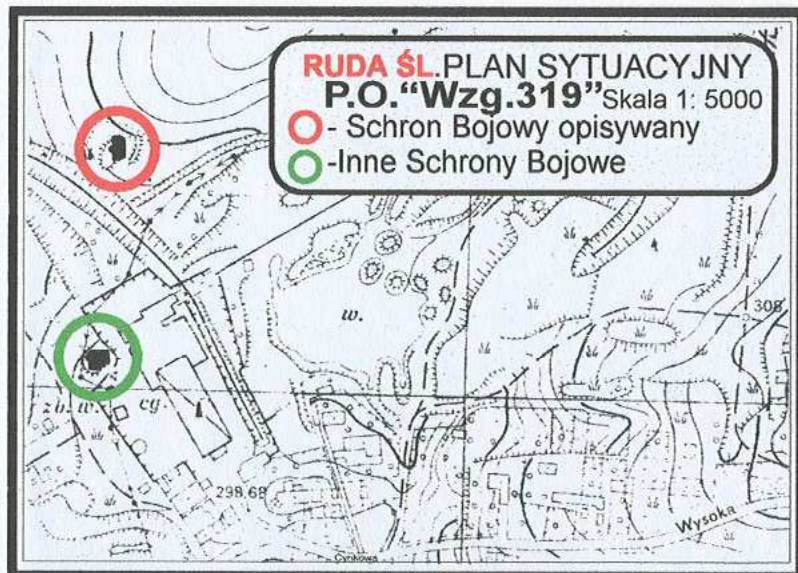
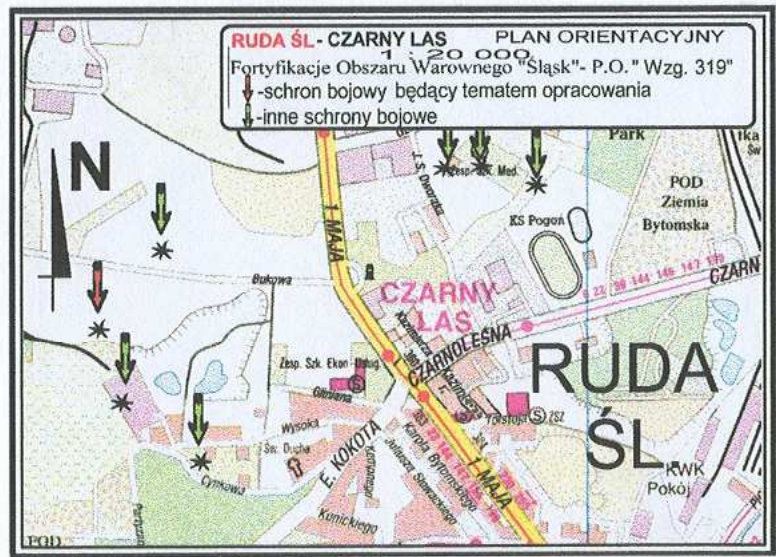
7. *Przynależność administracyjna przed 31 grudnia 1998r*
województwo katowickie
gmina miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*
Gmina Ruda Śląska

9. *Użytkownik i jego adres*

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

Obiekt o walorach lokalizacyjnych, zachowany w otoczeniu naturalnym mimo wtórnej niwelacji terenu. Ekspozycja z panoramą dawnego terenu nadgranicznego .Obiekt o rozbudowanym wnętrzu i pierwotnie silnym , zróżnicowanym uzbrojeniu. Dobre dojście do obiektu . Obiekt o dogodnej lokalizacji.

25. Opracował

tekst mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie mgr inż. Piotr Sworzeń

kwiecień - czerwiec 2000 roku

miejsca przechowywania negatywów

mgr inż. Piotr Sworzeń Katowice ul. Sobieskiego

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4
- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od poł. XVIII w. do 1945r. Województwo katowickie, Warszawa 1998r.
- Władysław Steblik Armia "Kraków" WIH MON wyd. II Warszawa 1989
Jan Oleksy Pierwsze strzały na odcinku Nowy Bytom relacja w p.a.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

wkładka szt. .6

Na pocz. XX w. tereny pomiędzy Chebziem, Nowym Bytomiem, Czarnym Lasem, Pawłowem, Bielszowicami, Porębą i Rudą wyznaczały, słabo zabudowane rejon przyciętą drogą z Królewskiej Huty do Zabrza /Kronprinzen Strasse/. Druga droga przechodząca przez ten obszar wiodła z Rudy. Prowadziła do Wirka od pn. /Victor Strasse/. Przy skrzyżowaniu dróg rozbudowywano kolonię Karol Emanuel /od wsch./. Nieco dalej /na pd./ uruchomiono fabrykę wyrobów szamotowych. Zakład tworzył powiększenie dla rozległej strefy przemysłowej kombinatu Ballestremów z kopalniami „Wolfgang”, „Hrabia Franciszek”, koksownią „Walenty” i elektrownią „Mikołaj” – ciągnącą się w pasie na południe. Topografię terenu znaczyły nierówności i obniżenia. Najwyższe miejsce wyznaczał wierzchołek Wzgórza „319” leżący na trasie drogi z Rudy do Wirka. W 1921r otwarte i słabo zabudowane obszary znalazły się w pobliżu granicy z Niemcami. Granica wiodła od strony Bytomki z przejściem przez obszar Poręby i Bielszowic – na tej wysokości linię granicy oparto na Czarniawce. Z chwilą utworzenia granicy rozpoczęto organizowanie obrony Państwa Polskiego w strefie przygranicznej. Od początku projektowano budowę umocnień stałych. Dojście A.Hitlera do władzy przyspieszyło realizację programu. W 1933r w Sztapie Generalnym zatwierdzono projekty pierwszych obiektów. Nad opracowaniem czuwał dowódca 23 DP gen bryg. dr Józef Zajac /następne projekty powstały z udziałem płk Jan Sadowski i płk W. Klaczyńskiego/. Zgodnie z projektami, pierwsze umocnienia powstały w oddalonym rejonie Bobrownik, Kochłowic i Dąbrówki Wielkiej. Prace wykonano do 1936r. W dalszej kolejności budowę umocnień prowadzono na linii Dąbrówka Wielka - Kochłowice,

c.d na wkładce

Ciężki schron bojowy - usytuowany w odległości ok. 1500m od dawnej granicy państwa, 750 m na zach. od skrzyżowania dróg Bielszowice – Nowy bytom, Nowa Wieś – Ruda znajdującego się w centralnym punkcie Czarnego Lasu. Schron zlokalizowano po południowej stronie istniejącej ówczesnie polnej drogi łączącej Pawłów z Czarnym Lasem, na skraju rozległego płaskowyżu pokrytego polami uprawnymi dworu Ruda Nowa. W bezpośrednim sąsiedztwie schronu znajdowały się czynne glinianki zaopatrujące w surowiec pobliską cegielnię położoną w odl. ok. 100m na pd – wsch. Przedpole schronu łagodnie opadało w kierunku granicy dając dogodne warunki dla broni maszynowej do głębokiej czynnej obrony. Lokalizacja stwarzała również dobre warunki dla ognia armaty ppanc. której strzelnica skierowana na północ zamykała podejście broni pancernej i motorowej na całej szerokości pola po wzg. 303,2 przy kopalni Hr. Franciszek.. Obszar ten stwarzał potencjalne zagrożenie atakiem broni pancernej wspartej piechotą ze względu na możliwość skrytego podejścia pojazdów w ciągłej zabudowie Zaborza pod samą granicę i po sforsowaniu niewielkiej rzeczki granicznej Czarniawki rozwinąć natarcie na dogodnym terenie pół między cegielnią a kopalnią. Z tego też względu w bezpośrednim sąsiedztwie schronu zlokalizowano trzy schrony których uzbrojenie mogło stawiać zapory ogniowe w systemie flankujących ogni krzyżowych jednocześnie wzajemnie broniąc swoich stropów przed próbami ataku z tej strony. Wsparcie artyleryjskie przedpola i międzypola mogła prowadzić armata połowa pn – zach tradytora punktu oporu „ Łagiewniki”.. Z uwagi na wagę zadań ogniowych obiektu oraz bliskość granicy zastosowano najcięższy stopień wytrzymałości ścian obiektu. Wokół schronu w lecie 1939 rozbudowano system zapór przeciwpiechotnych (płot flandryjski) i przeciwpancernych...

Schron: typ wytrzymałości obiektu "E"- najcięższy. Zbudowany w konstrukcji żelbetowej wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi Ø 10mm w warstwie zewnętrznej oraz Ø 20mm w warstwie wewnętrznej - grubość ściany czołowej~1.9 m, grubość ścian bocznych ze strzelnicami .1,2÷.1.3m, grubość ścian wewnętrznych ~0,5 do 1m. Ściany zewnętrzne od strony wewnętrznej zabezpieczone stalową siatką przeciwodpryskową. Schron jednokondygnacyjny ze stropem żelbetowym o gr. 1,7m wylewanym, z belkami stalowymi wzmocnień przeciwodpryskowych w odstępach co .0,35 m. Pomiędzy belkami na całości wierzchnie pasy uszczelniające z blachy stalowej grubości 3mm. Na ścianach wewnętrznych oraz na stalowych elementach wyposażenia wnętrza powłoka malarska. Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Ściany od zewnątrz na styku z podłożem zabezpieczone izolacją z lepiku. Budowla na rzucie nieregularnym zbliżonym do prostokąta ze ściętymi narożnikami ;pn –wsch i pd – wsch oraz o boku zachodnim z wprowadzonym w centralnej części okręgiem – kopułą pancerną. W wierzchołkach połączeń ścian oraz ścian i stropu zaokrąglenia. W układzie bryły odsłonięte partie widoczne od pn, pd i wsch. Od zach. ściany obsypane. W centralnej części ściany zach wysunięta poza obrys ponad przysypaną partią żelbetową staliwna kopuła na rzucie pierścienia o średnicy zewnętrznej Ø .1,8m, grubość ściany 180mm. W kopule 3 otwory pod ckm oraz 3 otwory obserwacyjne lub pod broń ręczną w osiach o ukierunkowaniu zbliżonym do kierunków: pd –zach, zach, pn – zach.. Kopuła wyprodukowana przez zakłady Wspólnoty Interesów, sygnowana ; **W I 1938 18/15** zabezpieczona w partii stropowej stalowym płaszczem przeciwodpryskowym. We wnętrzu kopuły niezachowania wahlwa podstawa ckm konstrukcji mjr. J.K.Wańkowicza. W ścianie północnej kolejno od zach strzelnica ckm za stalową płytą pancerną(brak -otwór w części przemurowany cegłą) o osi ~ pn - zach flankująca kier. spodziewanego ataku obsługiwana z izby bojowej -f, dalej schowana za uskokiem i chroniona okapem, ukierunkowana na pn strzelnica armaty p.panc o wyglądzie zewnętrznym identycznym jak strzelnica ckm ,zamykana okiennicą pancerną(brak- ,otwór w części przemurowany cegłą) obsługiwana z izby bojowej -g. W odsłoniętej partii ściany wsch. centralnie usytuowany otwór wejściowy zamykany kratą przeciwstrumową (brak) oraz po jego bokach dwa otwory czerpni powietrza. W ścianie pd ukryta za uskokiem i pod okapem strzelnica ckm za stalową płytą pancerną(brak -otwór w części przemurowany cegłą) o osi ~ pd – wsch.. o obsługiwana z izby bojowej – i.

c.d na wkładce

14. <i>Kubatura</i> m ³	15. <i>Powierzchnia użytkowa</i> m ²	16. <i>Przeznaczenie pierwotne</i> schron bojowy	17. <i>Użytkowanie obecne</i> obiekt nie użytkowany
---	--	---	--

18. *Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja*

Brak informacji o pracach.

19. *Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropkonstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)*

Schron opuszczony i zdewastowany

Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry. W ostatnim okresie nasilił się proceder kradzieży stalowych elementów wyposażenia. Złodzieje posuwają się nawet do wykuwania ciężkich elementów zbrojenia.

Obiekt wykazuje:

- znaczne zniszczenia w miejscach rabunku elementów stalowych
- znaczne zanieczyszczenie wnętrza

Ze schronu demontowano elementy wyposażenia łącznie z wykuwaniem fragmentów zbrojenia betonu - ten proceder trwa nadal!

20. *Najpilniejsze postulaty konserwatorskie*

Uporządkowanie terenu z przeprowadzeniem wycinki zarośli oraz okresową kontrolę stanu.

Oznakowanie obiektu z informacją o ochronie prawnej.. Istnieją warunki do ekspozycji i udostępniania wnętrza.

Popularyzacja w przewodnikach podstawowych informacji o obiekcie i jego historii

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA - Czarny Las	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319" CIĘŻKI SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY	3. <i>Zawartość wkładki</i> Ciąg dalszy pkt.12. – historii obiektu ilustracje
---	--	---

przechodząc m.in przez tereny Łagiewnik, Goduli i Czarnego Lasu. Etap tych robót wykonano do 1937r wiążąc fortyfikacji w jednolitym pasie umocnień Ostatecznie powstały kolejne punkty oporu - „Łagiewniki”, „Godula” i Wzgórze „319”. Ostatni z punktów oporu rozbudowano na zach. od Nowego Bytomia. Nazwę zapożyczono od wysokości wzniesienia. Schrony rozmieszczono z dwóch stron drogi przechodzącej przez wzgórze. Wzniesiono obiekty jednokondygnacyjne, najczęściej z kopułami pancernymi i strzelnicami ckm. Oprócz tego typu schronów rozmieszczono tradytory i budowle pozorujące schrony. Na tyłach punktu oporu usytuowano obiekty koszarowe z dodatkowymi schronami i zapleczem magazynu amunicji. Przy budowie schronów wykorzystywano kopuły pancerne produkcji zakładów: Hutniczo – Metalowych w Ostrowcu Świętokrzyskim oraz Wspólnoty Interesów ze Śląska.. Dla budowanych schronów wprowadzono numerację - 26, 27, 28, 29a, 29b, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 42, 42a, 44, 45,54 /brak możliwości odniesienia/. Numery obejmowały także schrony w międzypolach punktów oporu. Zasadniczy etap prac przy fortyfikacjach Wzgórza „319” wykonano w 1937r. Za wykonanie odpowiadał kpt. Szmidt /kierownik budowy/ i płk. Jerzy Sochocki /kierownik robót nr 23/. Nadzór sprawował dowódca 23 DP płk Jan Sadowski. W 1938 r roboty kontynuowano. W tym czasie kopuły dla schronów produkowane były już także w Zakładach Wspólnoty Interesów S.A. - od 1936r ich głównym udziałowcem był Skarb Państwa Polskiego. W grupie 5 schronów po zach. stronie drogi Ruda - Wirek znalazł się obiekt zlokalizowany wśród licznych glinianek rozrzuconych na polach wokół cegielni bielszowickiej. W sąsiedztwie tego schronu od pd. i od pn. – wsch. rozstawiono cztery inne obiekty, w tym tradytor przy samej cegielni.. Dalsze usytuowano na pn-wsch. w rejonie kulminacji wzniesienia. W schronie zabudowano jedną kopułę z 1938r wyprodukowaną w Zakładach Wspólnoty Interesów, sygnowaną **W.I. 18/15**. W 1938r umocnienia na Wzgórzu „319” uzyskały stan gotowości. Rozbudowa systemu prowadzona była jednak konsekwentnie do 1939r.Na ostatni okres przypadała realizacja prac uzupełniających z budową fortyfikacji polowych. W czasie poprzedzającym bezpośrednio agresję niemiecką wokół punktu oporu rozbudowano pas zapór przeciwpiechotnych i przeciwpancernych oraz pól minowych.. Ostatecznie powstało dziewięć punktów oporu w pasie umocnień, od Przeczyc do Gostynki - liczącym przeszło 60 km. Prace nad uzupełnieniem i dalszą rozbudową systemu obronnego prowadzone były konsekwentnie do 1939r. 23 marca 1939r fortyfikacje Obszaru Warownego podporządkowano armii "Kraków" [dow. gen. Antoni Szylling], .w jej składzie Grupie Operacyjnej "Śląsk"[dow. gen. Jan Sadowski] Obsady fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk" wystawiała Grupa Forteczna [dow. płk. Wacław Klaczyński] której trzon stanowiły bataliony specjalne "forteczne". Obsadę schronu bojowego jak i wszystkich obiektów fortyfikacyjnych P.O. "Wzg 319" stanowili żołnierze 5 kompani spec ckm i 11 kompanii strzeleckiej IV batalionu specjalnego -"fortecznego" 73 pułku piechoty pod dowództwem mjr Jana Stefana Witkowskiego. Stanowisko dowodzenia GO zlokalizowano w Mysłowicach. Dowództwo Grupy Fortecznej miało stanowisko dowodzenia w Chorzowie.W dniach poprzedzających wybuch wojny odnotowano na odcinku Karol Emanuel Pawłów liczne incydenty graniczne powodowane przez bojówki dywersyjne. Do strzelaniny doszło m.in. w gliniance w pobliży Bielszowic. Nocą z 31sierpnia na 1września kilkusetosobowy oddział Freikorpsu przekroczył granicę od strony Zabrze zajmując koksownie i elektrownie przy kopalni „Wolfgang”oraz podchodząc częściom sił pod cegielnie w Czarnym Lesie. został on wyparty przez oddziały obsady punktu oporu oddziały powstańcze z Rudy przy wsparciu 75pp. Oddział dywersyjny wycofał się w rejon cegielni gdzie popołudniu został zlikwidowany. W nocy z 2 na 3 września ze względów operacyjnych na szczeblu armii oddziały GO Śląsk otrzymały rozkaz opuszczenia zajmowanych pozycji obronnych i przejścia za Przemsze. W konsekwencji schrony Punktu Oporu wzg319 nie były atakowane. Oddziały Grupy Fortecznej zabrały ze sobą uzbrojenie fortyfikacji i wraz z oddziałami Armii Kraków prowadziły ciężkie bohaterskie działania opóźniające zakończone 20 września. W latach wojny budowle obronne zostały przez Niemców zewidencjonowane. W pierwszych latach powojennych śląskie fortyfikacje były traktowane jako obiekty przydatne dla celów wojskowych. W niektórych przeprowadzano konserwację. W następnym okresie dawne schrony bojowe były obiektami opuszczonymi i coraz bardziej dewastowanymi .

Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

Ściana zachodnia

Widok od pn. - wsch.

Widok od pd.

Strzelnica od pd.

2. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA – Czarny Las	3. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319" CIEŻKI SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY	4. <i>Zawartość wkładki</i> Ciąg dalszy pkt. 13. – opis obiektu ilustracje
--	--	--

Wnętrze: . Wejście w układzie przedsionka – a podwójnie łamanego bronionego strzelnicą wewnętrzną . Dalej śluza gazowa – b. Bezpośrednio za nią wewnętrzny korytarz – c z którego kolejno prowadzace wejścia do: komory WC – h, izby bojowej ckm-i, izby łączności –l oraz maszynowni z agregatem prądotwórczym i urządzeniami filtrowentylacyjnymi –e. Z izby łączności prowadzi wejście do izby wypoczynku załogi – j skąd dalej do izby dowódcy- k, oraz do szybu kopuły pancernej- m, który ma połączenie stalową drabiną klamrową przez prostokątny otwór w stropie z wnętrzem kopuły. Z maszynowni – e wejście do komory amunicyjnej - e skąd do izby bojowej ckm – f oraz izby bojowej armaty- g. W izbie bojowej armaty zastosowano specjalną podstawę pod armatę ppanc. Piechoty zwiększającą jej poziomy kąt ostrzału – niezachowana. W izbie -l wyprowadzenie przewodów instalacji telefonicznej „OWS

Instalacje: Schron posiadał instalacje elektryczną zasilaną z własnego agregatu prądotwórczo-wentylacyjnego napędzanego silnikiem spalinowym(alternatywnie ręcznie). Łączność zewnętrzna była realizowana za pomocą specjalnej sieci telefonicznej OWS (kabel podziemny wyprowadzony w posadzce izby -i) Instalacja filtrowentylacyjna była oparta na systemie nadciśnieniowym oraz systemie indywidualnego odprowadzenia gazów prochowych cekaemów. .Woda była zmagazynowana w zbiornikach, w większości przeznaczona do centralnego układu chłodzenia ckm-ów.. . Na bezpośrednim przedpolu istniał rozbudowany system przeszkód przeciwpiechotnych które nie dotrwały do chwili obecnej.

Wyposażenie: zachowało się w stanie szczątkowym.

Uzbrojenie: stanowiły:, armata ppanc. kal 37mm wz.36.,trzy ckm kal.7,92 mm wz.30., co najmniej 3rkm oraz broń osobista żołnierzy obsady schronu, przy strzelnicach ckm w izbach bojowych zainstalowano zrzutnie granatów.

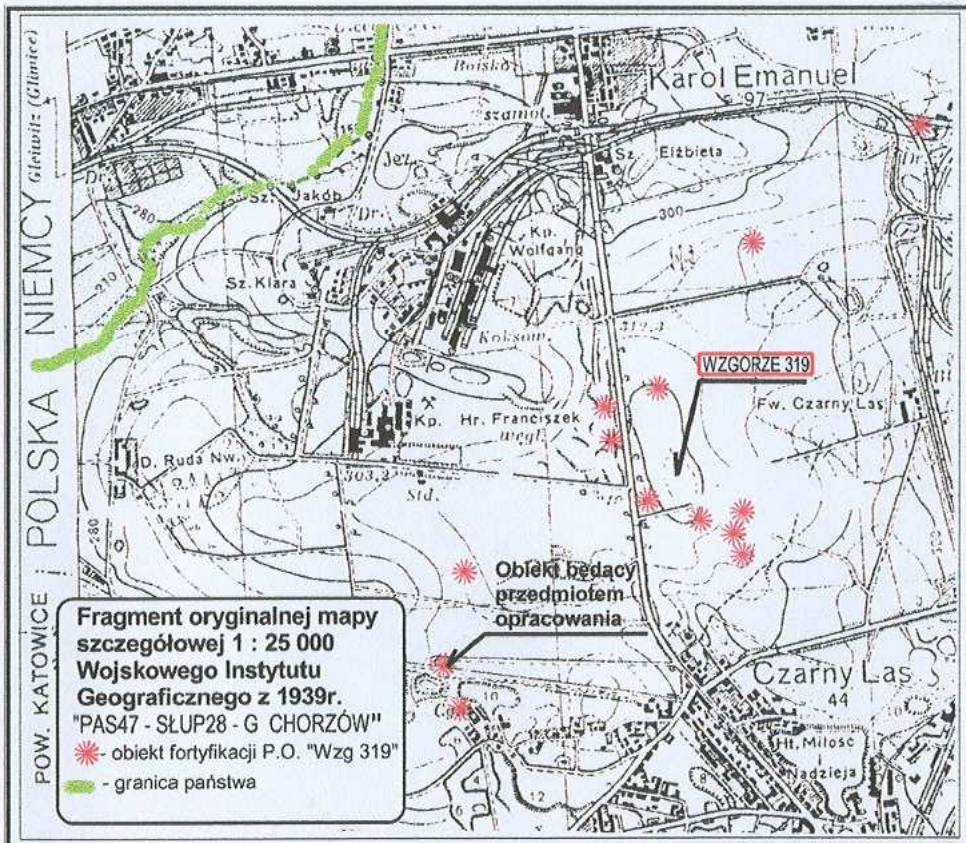
Obsada: schronu składała się z około 20 osób

Widok od pn.

Kopuła widok od wsch.

DANE TAKTYCZNO - TECHNICZNE ARMATY PRZECIWPANCERNEJ wz.36

- kaliber 37mm
- długość lufy 1665mm
- długość armaty 3005mm
- szerokość ze zł. ogon. 1220mm
- masa armaty w poł. boj. 380kg
- skuteczna donośność 1000m
- prędkość początkowa pocisku 800m/s
- szybkostrzelność praktyczna 10strz/min

3. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA –
Czarny Las

4. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319"
CIĘŻKI SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

5. Zawartość wkładki

ilustracje

Kopuła, widok od zach

Sygnatura kopuły

Wejście do kopuły

Przedsionek a, strefa wejścia
ze strzelnicą i wylotem wentylacji

Strzelnica obrony wejścia
korytarz - c

Czerpnia powietrza
przedsionek - a

4. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA

Czarny Las

-

5. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319"

CIEŻKI SCHRON BOJOWY

OB. NIE UŻYTKOWANY

6. Zawartość wkładki

ilustracje

Maszynownia -d

Komora amunicyjna - e

Strzelnica ckm, izba bojowa -f

Strop w partii komory amunicyjnej, ślady kradzieży

Wzmocnienia stropu, izba bojowa armaty ppanc. -g

Strzelnica armaty ppanc., izba bojowa -g

5. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA
Czarny Las

-

6. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319"
CIĘŻKI SCHRON BOJOWY
OB. NIE UŻYTKOWANY

7. Zawartość wkładki

ilustracje

Korytarz -I, stanowisko łączności

Pomieszczenie -wc, miejsce pisuaru

Izba wypoczynku załogi -I

Izba dowódcy – k, rura głosowa
łączości z kopułą

Izba dowódcy – k, posadzka – otwór studzienne odwodnieniowy

Rosyjska szyna kolejowa w roli wzmocnienia nadproża
- odkucie przygotowane do kradzieży!

6. Miejscowość

RUDA ŚLĄSKA
Czarny Las

-

7. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk". Punkt Oporu "Wzgórze 319"
CIĘŻKI SCHRON BOJOWY
OB. NIE UŻYTKOWANY

8. Zawartość wkładki

ilustracje

Strzelnica ckm, izba bojowa – i

Czerpnia powietrza, izba bojowa -i